

Dependenta structurala

Prof.dr. Emil STAN

Academia de Politie "Alexandru Ioan Cuza", Bucuresti

În lucrare se propune o definitie analitica a structurii, privita ca distributia spatiala a zonelor de penumbra. O structura va fi cu atât mai fina cu cât variatia tonurilor de gri va fi mai mare pe unitatea de spatiu. Imaginii i se asociaza o matrice care este studiata si prelucrata cu mijloacele algebrei liniare. Se reduce astfel structura definita ca o multime multi-imagine într-o imagine care contine cât mai multa informatie din toate.

Cuvinte cheie: structura, imagine, proiectie ortogonală, vector propriu, subspatii ortogonale, urma matricei (tracce).

Introducere

Structura poate fi privita ca fiind distributia spatiala a tonurilor de gri (zonelor de penumbra). Studii privind dependenta structurala sau spatiala au fost examinate cu ajutorul lanturilor Markov, al autocorelatiilor sau transformatelor Fourier. Nici un studiu n-a încercat sa gaseasca o definitie analitica a structurii. O astfel de definitie ar trebui sa aiba un model sau o clasa de modele suficient de generala pentru a include toate structurile posibile. Studiile anterioare au examinat statisticile obtinute prin diverse transformari ale datelor.

În aceasta lucrare, unde vom folosi notatiile din [1], vom înțelege ca structura va fi cu atât mai fina cu cât este mai mare variatia tonurilor de gri pe unitatea de distanta. Structurile brute au o densitate mica a contrastelor mari, contrastul fiind definit prin diferenta de ton gri a punctului cu unul din vecinii sai. Fiecare punct din $Zx \times Zy$ are opt contraste în jurul sau pentru cei opt vecini mai apropiati si douazeci si patru de contraste pentru cei douazeci si patru de vecini mai departati.

Abordarea pe care o propunem este bazata pe ideea de a tine seama de efectele locale ale structurii prin examinarea contrastelor. Pentru orice imagine vom produce o imagine a contrastelor. Problema de baza este cum sa reducem contrastele (8-24) obtinute în jurul oricarui punct din $Zx \times Zy$ pastrând însa caracterizarea structurii.

Pentru aceasta vom folosi reprezentarea componentelor principale.

Multiimaginea

Multimile de valori pentru imagine vor fi dreapta reala $Zx = \{1, 2, \dots, N_x\}$ domeniul x -spatial, iar $Zy = \{1, 2, \dots, N_y\}$ domeniul y -spatial. Imaginea I este functia $I: Zx \times Zy \rightarrow R$ si este asociata cu matricea:

$$I = \begin{pmatrix} X_{11} X_{12} \dots X_{1N_x} \\ X_{21} X_{22} \dots X_{2N_x} \\ \vdots \\ X_{N_y1} X_{N_y2} \dots X_{N_yN_x} \end{pmatrix}$$

Daca fiecare punct $Zx \times Zy$ este prelucrat independent de vecinii sai atunci x_{ik} este un vector cu N componente al punctului de coordonate (i, k) al multiimaginii. Dorim sa luam în seama $(2 \cdot r + 1)^2$ vecini ai lui x_{ik} pentru r dat. Deci contributia la semnificatie (i, k) asupra multiimaginii din imaginea I nu va fi x_{ik} , ci x_{ik} si câteva functii reale de matricea celor $(2 \cdot r + 1)^2$ vecini mai apropiati de x_{ik} :

$$\begin{pmatrix} x_{i-r, k-r}^j \dots x_{i-r, k+r}^j \\ \vdots \\ x_{i, k}^j \\ \vdots \\ x_{i+k, k-r}^j \dots x_{i+k, k+r}^j \end{pmatrix} - \begin{pmatrix} x_{ik} \dots x_{ik} \\ \vdots \\ x_{ik} \dots x_{ik} \end{pmatrix}$$

Deoarece aceasta functie trebuie sa fie aplicata la aproape fiecare punct al imaginii, trebuie sa fie una care poate fi calculata repede. Asta înseamna ca functia va fi liniara.

Folosim urmatoare metoda de pentru a determina o astfel de functie care este liniara. Fie r fixat si $y_1, y_2, \dots, y_k$, k vectori contrast în $R^{(2 \cdot r + 1)^2}$ de forma anterioara, (forma matriciala o scriem ca un vector coloana) dedusa din imaginile reprezentative ale criteriului. Cautam functia $f: R^{(2 \cdot r + 1)^2} \rightarrow R$ unde $Im(f)$ este subspatiul optimal uni-dimensional a lui $R^{(2 \cdot r + 1)^2}$, care minimizeaza

$$\sum_{k=1}^K (y_k - f(y_k))^2.$$

Operatorul proiectie

Pentru a vedea ce proprietati trebuie sa aiba f pentru a realiza minimul sumei anterioare vom face câteva consideratii de algebra liniara.

Doua subspatii V_a si V_b din

R^n sunt ortogonale $V_a \perp V_b$ dacă si numai dacă pentru fiecare

$v_a \in V_a$ si $v_b \in V_b$, $v_a' \cdot v_b = 0$, adica v_a si v_b

sunt ortogonali. Complementul ortogonal al lui V_a va fi V_b , $V_a = V_b^\perp$, în V (ceea ce este valabil si reciproc $V_b = V_a^\perp$), daca în plus $V_a + V_b = V$. Daca $V = R^n$ atunci V_a este complementul ortogonal al lui V_b .

Definitie $P: R^n \rightarrow R^n$ este operatorul proiectie daca $P^2 = P$. Se observa imediat ca $Px = x$ pentru fiecare

$$x \in Im P \text{ si } Im P + Ker P = R^n$$

Un operator este proiectie ortogonal daca si numai daca P este simetric, $P = P'$.

Daca P este un operator proiectie ortogonal, atunci $Im P \perp Ker P$, iar P este pozitiv semidefinit. $I-P$ este de asemenea un operator proiectie ortogonal si $Im(I-P) = Ker P$.

Minimizarea erorii patrate

Teorema 1: Fie $x_1, \dots, x_k$ vectori din R^n . Fie V un subspatiu vectorial a lui R^n si f o functie $f: R^n \rightarrow V$. Atunci

$\min_{f: R^n \rightarrow V} \sum_{k=1}^K (x_k - f(x_k))' \cdot (x_k - f(x_k))$ este pentru f un operator proiectie ortogonal R^n în V .

Demonstratie: Fie $R^n = V + V^\perp$, atunci $\forall x \in R^n, x = v + w$ unde $v \in V, w \in V^\perp$. Consideram:

$$\begin{aligned} (x - f(x))' \cdot (x - f(x)) &= x'x - x' \cdot f(x) - f(x)' \cdot x + f(x)' \cdot f(x) = \\ &= x'x - (v + w)' \cdot f(x) - f(x)' \cdot (v + w) + f(x)' \cdot f(x) = x'x - v' \cdot f(x) - \\ &- f(x)' \cdot v + f(x)' \cdot f(x) = (v + w)' \cdot (v + w) - v' \cdot f(x) - f(x)' \cdot v + \\ &+ f(x)' \cdot f(x) \end{aligned}$$

Dar

$$\begin{aligned} w \in V^\perp, v \in V, \text{ deci: } (x - f(x))' \cdot (x - f(x)) &= v'v + w'w - v' \cdot f(x) - f(x)' \cdot v + f(x)' \cdot f(x) = \\ &= (v - f(x))' \cdot (v - f(x)) + w'w \end{aligned}$$

expresia este suma a doua parti nenegative, din care o parte este independenta de f . Cum $(v - f(x))' \cdot (v - f(x))$ este partea dependenta de f , ea trebuie minimizata.

Deoarece este pozitiva, în cel mai bun caz expresia va fi zero. Deci $f(x) = v$. Deci f trebuie sa fie operatorul proiectie ortogonal pe subspatiul V deoarece fiecare $x \in R^n$ este transformat în acea parte a lui x care este în V si daca $x \in V^\perp$ este transformat în 0 .

Deci $\min_{f: R^n \rightarrow V} \sum_{k=1}^K (x_k - f(x_k))' \cdot (x_k - f(x_k))$ este îndeplinit când f este operatorul proiectie ortogonal din R^n în V .

Definitie: Fie $A = (a_{ij})$ o matrice $N \times N$.

Atunci $trace(A) = \sum_{i=1}^N a_{ii}$. Se observa ca

daca A este o matrice $N \times M$ si B este o matrice $M \times N$, atunci $trace(AB) = trace(BA)$.

Atunci fiind A o matrice $n \times n$ și x un vector $n \times 1$ în R^n vom avea: $x'Ax = \text{trace}(Axx')$

Teorema 2: Dacă P este un operator proiectie ortogonal, atunci elementele de pe diagonală lui P sunt în intervalul $[0, 1]$.

Demonstratie: Fie q_{ij} elementul (ij) din

P^2 . Deci $q_{ij} = \sum_{k=1}^N p_{ik} p_{kj}$. Dar $P^2 = P$ deci q

$ij = p_{ij}$. Deci $p_{ij} = \sum_{k=1}^N p_{ik} p_{ki}$. Al 1-lea ele-

ment diagonal $p_{ii} = \sum_{k=1}^N p_{ik} p_{ki} = \sum_{k=1}^N p_{ik}^2$.

Fie $\text{trace}(P) = \text{trace}(PTT') = \text{trace}(T'(t_1, t_2, \dots, t_r O)) =$

$$\text{trace} \left(\begin{pmatrix} t'_1 \\ t'_2 \\ . \\ . \\ t'_n \end{pmatrix} (t_1, t_2, \dots, t_r O) \right) = \text{trace} \begin{pmatrix} 1 & & & \\ & 1 & & \\ & & \ddots & 0 \\ & & & 1 \\ & 0 & & 0 \\ & & & & \ddots \\ & & & & & 0 \end{pmatrix} = r = \text{Dim}(\text{Im}(P))$$

Teorema 3: Fie $P: R^n \rightarrow R^n$ un operator proiectie ortogonal pe V_r , subspațiu r dimensional a lui R^n . Fie $x_1, x_2, \dots, x_k$ vectori dați în R^n . Atunci

$$\sum_{k=1}^K (x_k - Px_k)' \bullet (x_k - Px_k)$$

$$\sum_{k=1}^K x_k x_k' . \text{ Atunci } \sum_{k=1}^K (x_k - Px_k)' \bullet (x_k - Px_k) = \sum_{k=1}^K x_k' \bullet (I - P)_{x_k} = \text{trace}((I - P) \sum_{k=1}^K x_k x_k')$$

Demonstratie: Deoarece $\sum_{k=1}^K x_k x_k'$ este o matrice reală simetrică, există o matrice ortogonală T , a cărei coloane sunt vectori proprii normalizați ai lui $\sum_{k=1}^K x_k x_k'$, astfel

ca $T' \sum_{k=1}^K x_k x_k' T = D$, o matrice diagonală.

Deci:

$$p_{ii} = p_{ii}^2 + \sum_{k \neq i}^N p_{ik}^2 \geq p_{ii}^2. \text{ Deci } 0 \leq p_{ii} \leq 1.$$

Se verifică ușor că $\text{trace}(P) = \text{Rang}(P)$. Într-adevar, $\text{Rang}(P) = \text{Dim}(\text{Im}(P))$. Fie $t_1, t_2, \dots, t_r$ o mulțime ortonormală de vectori care generează $\text{Im}(P)$. Fie $t_{r+1}, \dots, t_n$ orice mulțime ortonormală care generează $\text{Ker}(P)$. Deoarece $\text{Ker}(P) \perp \text{Im}(P)$, $t_i \perp t_j$, pentru $i \neq j$.

Matricea $T = (t_1, t_2, \dots, t_n)$ este ortonormală.

își atinge minimumul când V_r este subspațiu r dimensional generat de primii vectori proprii ai lui $\sum_{k=1}^K x_k x_k'$ cu valorile proprii cele mai mari. Minimumul este suma celorlalte $(n-r)$ valori proprii

Deoarece $\sum_{k=1}^K x_k x_k'$ este pozitiv semidefinită, elementele diagonale ale lui D sunt nenegative.

$$\text{Trace}(I - P) \sum_{k=1}^K x_k x_k' = \text{trace}((I - P)TDT') = \text{trace}(T'(I - P)TD)$$

Observăm că $T'(I - P)T$ este un operator proiectie ortogonal deoarece

$$T'(I - P)TT'(I - P)T = T'(I - P)(I - P)T = T'(I - 2P + P^2)T = T'(I - P)T$$

$$(T'(I - P)T)' = T'(I - P)'T = T'(I - P')T = T'(I - P)T$$

Fie $P^* = T'(I - P)T$. Vom avea:

$$\text{trace}(T'(I - P)TD) = \text{trace}(P^*D) = \sum_{i=1}^n p_{ii}^* d_{ii}$$

Fara pierderea generalitatii putem presupune ca $d_{ii} \geq d_{jj}$ pentru $i < j$. Dorim sa minimizam

$$\sum_{i=1}^n p_{ii}^* d_{ii} \text{ supus la restrictia ca } P^* \text{ proiecteaza pe un subspatiu } (n-r) \text{ dimensional.}$$

$$\text{Deoarece } \sum_{i=1}^n p_{ii}^* = n-r \text{ si } 0 \leq p_{ii}^* \leq 1, \text{ minimul lui } \sum_{i=1}^n p_{ii}^* d_{ii} \text{ este } \sum_{i=r+1}^n d_{ii}$$

(sumele a $(n-r)$ valori proprii minime ai lui

$\sum_{k=1}^K x_k x_k'$). Pentru aceasta alegem

$$p_{ii} = \begin{cases} 0, & i = 1, 2, \dots, r \\ 1, & i = r+1, \dots, n \end{cases}$$

$$\text{Deci } P^* = \begin{pmatrix} 0 & & & 0 \\ & \ddots & & \\ & & 0 & \\ 0 & & & 1 \\ & & & & 1 \\ & & & & & \ddots \\ & & & & & & 1 \end{pmatrix}. \text{ Considerăm } P = P^*.$$

$$\text{Deci } P = T(I - P)T' = T \begin{pmatrix} 1 & & & \\ & 1 & & \\ & & \ddots & 0 \\ & & & 1 \\ 0 & & & & 0 \\ & & & & & \ddots \\ & & & & & & 0 \end{pmatrix} T' = \begin{pmatrix} t_{11} t_{12} \dots t_{1n} \\ t_{21} t_{22} \dots t_{2n} \\ \vdots \\ t_{n1} t_{n2} \dots t_{nn} \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & & & \\ & \ddots & & \\ & & 1 & \\ 0 & & & 0 \\ & & & & \ddots \\ & & & & & 0 \end{pmatrix} T' =$$

$$= \begin{pmatrix} t_{11} t_{12} \dots t_{1r} \\ t_{21} t_{22} \dots t_{2r} \\ \vdots \\ t_{n1} t_{n2} \dots t_{nr} \end{pmatrix} O \begin{pmatrix} t_{11} t_{12} \dots t_{1r} \\ t_{21} t_{22} \dots t_{2r} \\ \vdots \\ t_{n1} t_{n2} \dots t_{nr} \end{pmatrix} O \begin{pmatrix} t_{11} t_{21} \dots t_{n1} \\ t_{12} t_{22} \dots t_{n2} \\ \vdots \\ t_{1n} t_{2n} \dots t_{nn} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \sum_{i=1}^r t_{1i}^2 \sum_{i=1}^r t_{1i} t_{2i} \dots \sum_{i=1}^r t_{1i} t_{ni} \\ \sum_{i=1}^r t_{2i} t_{1i} \sum_{i=1}^r t_{2i}^2 \dots \sum_{i=1}^r t_{2i} t_{ni} \\ \vdots \\ \sum_{i=1}^r t_{ni} t_{1i} \sum_{i=1}^r t_{ni} t_{2i} \dots \sum_{i=1}^r t_{ni}^2 \end{pmatrix}$$

Dar fiecare coloana a lui P este o combinatie liniara a primelor r coloane ale lui T . Deci:

$$P = \left(\sum_{i=1}^r t_{1i} \begin{pmatrix} t_{1i} \\ t_{2i} \\ \vdots \\ t_{ni} \end{pmatrix} \sum_{i=1}^r t_{2i} \begin{pmatrix} t_{1i} \\ t_{2i} \\ \vdots \\ t_{ni} \end{pmatrix} \dots \sum_{i=1}^r t_{ni} \begin{pmatrix} t_{1i} \\ t_{2i} \\ \vdots \\ t_{ni} \end{pmatrix} \right)$$

Deoarece P^* este operator proiectie ortogonal,

$$p_{ii}^* = p_{ii}^{*2} + \sum_{j \neq i} p_{ij}^{*2}. \text{ Dacă } p_{ii}^* = 1 \text{ sau } p_{ii}^* = 0$$

atunci pentru $j \neq i$ trebuie sa avem $p_{ij}^* = 0$

Deoarece coloanele lui T sunt vectori

proprii ai lui $\sum_{k=1}^K x_k x_k'$ si deoarece imaginea

unei transformari este generata de coloanele matricei, P este operator proiectie ortogonal pe subspatiul generat de r vec-

tori proprii ai lui $\sum_{k=1}^K x_k x_k'$ cu valorile proprii cele mai mici.

Teorema 4: Fie $x_1, \dots, x_k$ vectori din R^n .

$P: R^n \rightarrow R^n$ este un operator proiectie ortogonal pe subspatiul V_n , generat de

vectorii proprii ai lui $\sum_{k=1}^K x_k x_k'$ cu valorile proprii cele mai mari. Fie

$$\varepsilon_1^2 = \sum_{k=1}^K (x_k - P x_k)' \bullet (x_k - P x_k). \text{ Fie } z = \frac{1}{K} \sum_{k=1}^K x_k. \text{ Fie } P^*: R^n \rightarrow R^n \text{ un operator proiectie ortogonal pe subspatiul } V_m^* \text{ generat de } m \text{ vectori proprii ai lui } \sum_{k=1}^K (x_k - z) \cdot (x_k - z)' \text{ cu cele mai mari valori.}$$

$$\text{Fie } e_2^2 = \sum_{k=1}^K ((x_k - z) - P^*(x_k - z))' \bullet ((x_k - z) - P^*(x_k - z)) \text{ si } e_1^2 \geq e_2^2$$

Demonstratie: Aducând la forme mai simple obtinem

$$e_1^2 = \text{trace}((I - P) \sum_{k=1}^K x_k x_k'; e_2^2 = \text{trace}((I - P^*) \sum_{k=1}^K (x_k - z) \bullet (x_k - z)')$$

$$\text{Dar } \sum_{k=1}^K (x_k - z) \bullet (x_k - z)' = \sum_{k=1}^K x_k x_k' - \sum_{k=1}^K x_k z' - z \sum_{k=1}^K x_k + K z z' = \sum_{k=1}^K x_k x_k' - K z z'.$$

$$\text{Deci } e_1^2 = \text{trace}((I - P) \bullet (\sum_{k=1}^K (x_k - z) \bullet (x_k - z)' + K z z')) \text{ si}$$

$$e_2^2 = \text{trace}((I - P^*) \sum_{k=1}^K (x_k - z) \bullet (x_k - z)')$$

$$\text{Dar } \text{trace}((I - P^*) \sum_{k=1}^K (x_k - z) \bullet (x_k - z)') \leq \text{trace}((I - P) \sum_{k=1}^K (x_k - z) \bullet (x_k - z)') \text{ (vezi teorema 3)}$$

$$\text{Prin urmare } e_2^2 \leq e_1^2 - \text{trace}((I - P) K z z') \text{ sau } e_2^2 \leq e_1^2 - K z' \cdot (I - P) \cdot z$$

Deoarece $I - P$ este pozitiv semidefinita, $z' \cdot (I - P) \cdot z \geq 0$. Deci:

$$\varepsilon_2^2 \leq \varepsilon_1^2 - K z' \cdot (I - P) \cdot z \leq \varepsilon_1^2.$$

Aceasta teorema a aratat ca daca consideram translatia datelor prin media lor, eroarea patrata pentru o proiectie r dimensionala este mai mica decât fara translatie. Vom arata ca nici o alta translatie nu este mai buna decât media.

Teorema 5: Fie $x_1, \dots, x_k$ vectori din R^n .

Fie $P_a: R^n \rightarrow R^n$ operatorul proiectiei ortogonale de rang r care minimizeaza

$$\varepsilon^2(a) = \sum_{k=1}^K (x_k - a)' \bullet (I - P_a) \bullet (x_k - a).$$

$$\text{Atunci } \varepsilon^2(z) \leq \varepsilon^2(a) \text{ unde } z = \frac{1}{K} \sum_{k=1}^K x_k$$

Demonstratie:

$$e^2(a) = \sum_{k=1}^K (x_k - a + z - z)' \bullet (I - P_a) \bullet (x_k - a + z - z) =$$

$$= \sum_{k=1}^K [(x_k - z)'(I - P_a)(x_k - z) + 2(x_k - z)'(I - P_a)(z - a) + (z - a)'(I - P_a)(z - a)]$$

$$\text{Dar } \sum_{k=1}^K (x_k - z) = 0 \text{ Deci } e^2(a) = \sum_{k=1}^K (x_k - z)'(I - P_a)(x_k - z) + K(z - a)'(I - P_a)(z - a)$$

$$\text{Acum } e^2(z) = \sum_{k=1}^K (x_k - z)'(I - P_z)(x_k - z) \text{ (din teorema 3)}$$

$$\sum_{k=1}^K (x_k - z)'(I - P_z)(x_k - z) \leq \sum_{k=1}^K (x_k - z)'(I - P_a)(x_k - z)$$

$$\text{Deci } e^2(z) \leq e^2(a) - K(z - a)'(I - P_a)(z - a)$$

$$\text{Dar } (z - a)'(I - P_a)(z - a) \geq 0, \text{ Deci } e^2(z) \leq e^2(a)$$

Revenind la problema noastra privitoare la minimizarea erorii patrate

$$\sum_{k=1}^K (y_k - f(y_k))' \bullet (y_k - f(y_k))$$

putem afirma ca f trebuie sa fie operator proiectie ortogonală pe subspatiul unidimensional generat de vectorul propriu al

lui $\sum_{k=1}^K y_k y_k'$ cu valoarea proprie cea mai

mare. Fie t acest vector propriu. Cel mai rapid drum de a gasi coordonatele lui $f(y_k)$ este de a considera produsul vectorilor y_k', t . Coordonatele lui $f(y_k)$ în spatiul dimensional initial sunt $(y_k', t)t$. Noi suntem interesati în pozitia relativa a lui $f(y_k)$ în subspatiul unidimensional, deci numărul y_k', t . Acesta este un parametru al structurii locale sau dependentei spatiale în jurul punctului centru.

Concluzii

De fapt noi am realizat urmatoarele: neglijând marginile care au fost taiate, am luat o imagine I si din ea am gasit imaginea I^* care este **imaginea parametrilor de structura locala**. Daca $I = (x_{ik})$ atunci $I^* = (y_{ik})$ unde $y_{ik} = t'x_{ik}$.

Cel mai practic mod pentru luarea în considerare a structurii într-o multime multiimagine este de a o reduce la o imagine care contine cât mai multa informatie din toate. Deoarece fiecare imagine din multimea multiimagine va fi înalt corelata cu orice alta imagine, o componenta principala facuta pe multimea multiimagine întreaga este un mod rezonabil de a îndeplini aceasta reducere. Daca $I = (g_{ik})$ este multimea multiimagine unde fiecare g_{ik} este un vector $N \times 1$, atunci componenta principala a imaginii I^* este definita prin: $I^* = (t'g_{ik})$ unde t este vectorul propriu corespunzator celei mai mari valori proprii a matricei de covarianța estimata din g_{ik} . Astfel am adaugat o dimensiune spatiului de masura corespunzatoare unei axe de structura.

Spatiul de masura G este R^{2N} , si $I: Z_X \times Z_Y \rightarrow R^{2N}$. Putem opera cu I ca si

când fiecare punct este independent de vecinii sai deoarece am gasit un parametru independent al efectelor structurii spatiale locale a fiecarui punct din $Z_X \times Z_Y$ pe fiecare imagine.

Aceasta tehnica nu se poate folosi direct pe multiimagine, din cauza problemelor practice ale înregistrării si corectării. Imaginile $I_1, I_2, \dots, I_N$ initial obtinute, nu pot fi transformate astfel ca printr-o simpla suprapunere sa obtinem multiimaginea. Unele imagini trebuie rotite si translatate pâna pot fi suprapuse. Acesta este procedeul de înregistrare. Uneori geometriile imaginii nu coincid si trebuie facute corectii neliniare. Acesta este procesul de corectii.

Bibliografie

- [1] Emil Stan, "Cuantificarea dependentei spatiale în clasificarea automata", **Informatica Economica**, Vol. VI, nr. 1, 2002
- [2] Emil Stan, "Modelarea dinamica a sistemelor", Editura RDA, 1998
- [3] Paul Constantinescu, C.V. Negoita, "Sistemele informatice, modele ale conducerii si sistemelor conduse", Editura Tehnica, 1972
- [4] W.D. Ficher, "On grouping for Maximum Homogeneity", vol.53, Dec. 1998, J. of American St. Ass.